

A földműves nép szövetkezeti mozgalmában tehát megvan az a tendencia, hogy a kikészítő eljárásokat az egyes parasztgazdaságból kiküszöbölje. Mivel ezek az eljárások – pl. vaj készít és, sertésfeldolgozás stb. – lényegükben ipari műveletek: a fejlődésnek a földműves-szövetkezetekben megnyilatkozó iránya – mint Dávid megalapítja – a kisgazdaságot redukálja tiszta mezőgazdasági üzemmé, el nem vitathatóan a termelőképesség javára. A szövetkezeti kikészítés munkamegtakarítást jelent, s egyben a termék minőségének javulását.

Megvan továbbá a szövetkezeti mozgalomban az az irányzat, hogy a kisgazdaságok között meglévő egyéni különbségeket lehetőség szerint kisebbitse, szakismeretek terjesztése és a termelőfolyamat ellenőrzése útján. Egyéni különbségek akár két egymás mellett fekvő kisgazdaság között is mindig lesznek, a szerves életet támogató termelőfolyamatot sohasem lehet egy bizonyos mintába szorítani, de a termelés technikai alapelvei akár százezer kisgazdaságban is közősek lehetnek (hacsak erősebb talaj- és éghajlatbeli eltérések fõn nem forognak) és igen nagymértékben hozzájárulhatnak a termények minőségének nagyobb egyenletességéhez.

Mikor azonban a szövetkezet benyúl az egyes tag gazdaságába, hogy fejlessze és az összességgel harmóniába hozza: egyrészt átveszi azt az oktató szerepet, melyet a XIX. század folyamán a nagygazdaság gyakorolt, másrészt beviszi a földműves község határába a tervszerű központi vezetést.

ECSERI LAJOS

Az alföldi munkáskérdés és a mezőgazdasági válság

Budapest, 1898, Lampel Róbert. 51–54., 86–87.

Ecséri Lajos (1881-ig Ehrlich) (Szentés, 1860. május 7. – Szentés, 1938. május 13.), ügyvéd, közgazdasági író, etnográfus, szociográfus. 1878-ban, az érettségi után jogi tanulmányokat kezdett Budapesten, majd Lipcsében tanult és 1885-ben szerzett jogi doktorátust. 1886-ban hazatelepült Szentésre, ügyvédi irodát nyitott és 500 kh földön gazdálkodott. Városi képviselõként részt vett a közéletben, 48-s függetlenségi programmal. 1893 és 1902 között Szentés város tiszti főügyésze volt, és hosszabb időn át töltötte be a zsidó hitközség elnöki posztját. 1918 decemberében a városi forradalmi néptanács elnökévé választották. A forradalmak bukása után visszavonult a közélettől. Érdeklődése a mezőgazdaság problémái, illetve az agrárnépesség szociális helyzete felé fordult, és kiemelt figyelmet fordított az agrárproletariátus kialakulására.

Az alföldi munkáskérdés és a mezőgazdasági válság című írásában az ország azon régióját vizsgálta, ahol a mezőgazdasági munkások a legnagyobb számban élnek. Rámutatott, hogy a földmunka és a mezőgazdasági tevékenység egymást kiegészítve

biztosított jobb megélhetést ennek a rétegnek. A gazdasági válság nyomán azonban nemcsak kiesett az egyik jövedelemforrás, hanem a másik területen az erőfölénybe kerülő munkaadók gyakran visszaélnek a munkások kiszolgáltatott helyzetével.

A földmunkálatok körül évről-évre a munkások ezrei találtak biztos foglalkozást. Ezen fáradságos, nagy kitartást és ügyességet igénylő munkánál jó keresetre tettek szert a munkások, s ennél fogva a kevésbé díjazott mezői munkákkal sokan felhagytak. A rendszer az volt, hogy a kubikosok kora tavasszal útnak indultak, s csak az aratásra tértek vissza, ennek végeztével ismét eltávoztak, s ameddig csak a fagy engedte folyton dologban voltak. Otthon tehát családjuk körében jóformán csak a telet töltötték, bár az is szokásba jött, hogy a „messze kubikra”, ha apró gyerekek nem volt, feleségüket is magukkal vitték.

A legerősebb, legkitartóbb s legügyesebb munkások tehát mezőgazdasági munkálatokkal csak akkor foglalkoztak, amikor azok különösen jól díjazottak, s így a mezőgazdasággal már csak laza összefüggésben álltak. Minél többet szerzett a munkás földmunkálatoknál, annál magasabb igényei voltak az aratásnál is, melyeket teljesíteni kellett, sőt, minthogy bármely munkás mehetett kubikra, az összes munkadíjak, a napszám s a cselédbérek is az ő keresetük után igazodott. [...]

A munkásosztály igényei is nagyban növekedtek, s a nagyobb keresettel, lakása, ruházódása, táplálkozása, s egész életmódja kényelmesebb és költségesebb lett. Amint a régibb időben a gazdát nem lehetett megismerni a munkástól, oly egyszerűen öltözött mindkét osztály, most a munkáét, mikor kiöltözik, alig lehet a gazdától megkülönböztetni. A munkás-lakások legnagyobb részében rendet, tisztaságot szerény, de tisztességes bútorokat, s sok ágyneműt lehet találni, petróleummal világítanak, fehér, tiszta búzakenyeret esznek, mely mellé néha hús is kerül, mert legnagyobb része hizlal egy malacocskát, és ha csak lehet, felesége aprójószágot nevel.

A fejlődő ipar, mely a munkásosztály fogyasztására számított olcsó cikkeket tömegesen állítja elő, mintegy megmutatja a használati tárgyakat, s felkölti az igényeket. Mikor a munkásoknak bőséges keresete volt, hozzászoktak bizonyos kényelmi cikkekhez, melyek azelőtt ismeretlenek voltak előttük, de lassankint azok megszerzése mindennapi szükségletté vált, úgy, hogy a munkásosztály életszükségletei jelentékenyen növekedtek, életmódja anyagilag határozott haladást mutatott. Ehhez járul, hogy kényszer-iskoláztatás következtében az írás-olvasás mindinkább terjedvén a tudásvágyó, olvasgatni szerető, természetes ésszel megáldott, és mint kubikos, messze földön megforduló ott tapasztalatokat szerző magyar földműves munkás meglepő értelmiségre tett szert, s a művelődés terén is nagyot haladt az előbbi állapothoz képest. Ezen, a munkásosztályra nézve egészében kedvező helyzet hosszú ideig, 20–25 évig tartott, mialatt a nagy népszaporodás óriási munkás-tömegeknek adott életet, melyeknek a kedvező kereseti viszonyok jó megélhetési módot biztosítottak.[...]

Ez óriási vagyontalan néptömegek előbb kedvező kereseti viszonyai az utolsó 10–15 évben rosszabbra fordultak, s helyzetükben fokozatos hanyatlás állott be. Az első

lökést erre nézve a vízszabályozás munkálatok kevesebbedése adta meg. [...] Tény, hogy a földmunka koránt sem adott az utóbbi években olyan fényes kerestet, mint annak előtte, ezért a munkások ismét mind tömegesebben a földművelésre vetették magukat, amelytől már majdnem teljesen elszakadtak. Itt azonban a munkáshiány már jóformán pótolva lett, részint a szegény nép szaporodása folytán, részint az által is, hogy az éves cselédek mindinkább a részesek mellé egész vagy fél-részesül adták oda a kisgazdák. Azon kívül időközben a gőzcséplőgépek alkalmazása által korszakalkotó nagy átalakuláson ment keresztül a mezőgazdaság. A learatott gabonának pár nap alatti elcsépelése mezőgazdasági szempontból megbecsülhetetlen haszonnal jár, mert a földművelőnek lehetővé teszi, hogy terményeit igen rövid idő alatt piacra hozhassa, és a cséplés s a kukoricatörés közt való időt vagy ugarolásra, vagy már mag alá való szántásra felhasználhassa. [...] Miután a lázas tevékenység véget ér, és az aratás be van fejezve, a munkások nem találnak többé dolgot. Míg a kukoricatörés el nem érkezik, pihenhetik az aratás fáradalmait, azon kevesek kivételével, kik a cséplőgép-nél, mint napszámosok dolgoznak. Egész évben nincs az aratáson kívül sürgős dolog, mely a munkások összességének teendőt adna, csak a kukorica munkálatok, de már itt nem a gazdálkodók adnak munkát, hanem a szegény emberek egymásnak, mert a munkásokat a harmadosok fogadják. A kisbirtokosok egy része nem ad ki harmados kukoricaföldet sem, hanem azt maga műveli a kapálást ekekapával eszközli. Akik próbálták, azt mondják, hogy az ekeka jól beválik, s még több kukorica terem utána, mint a kézi kapálás után. Mindez ismét sok munkást tesz feleslegessé. A többi gazdasági teendőt az állandó gazdasági cselédek és a kisgazdák maguk ellátják, s ezeknek évadján a munkás, ha kubik munkára nem mehet, számba vehető tartós foglalkozást nem talál. [...]

Bebizonyosodott ténynek kell tekinteni, hogy a mezőgazdasági munkásaink közt az év több szakában igen nagy a munkanélküliek száma, s őszi közepétől tavasz derekáig a cselédek kivételével csak nagyon kevés munkásnak van állandó foglalkozása. A munkahiányon kívül főleg a kukoricaföldek munkálatánál lábra kapott uzsora és robot képezi a munkások állandó panaszának tárgyát. Még a feles kukoricaföldek idejében jött divatba, hogy a feles minden hold föld után vagy pénzben, vagy aprójószág, tojás, söprű és más effélében bizonyos fizetést teljesített, amit uzsorának neveztek, vagy pár nap ingyen dolgozott, amit az úrbéres szolgálmányokhoz hasonlóan robotnak hívtak. Később, mikor mindinkább igyekeztek a munkások maguknak kukoricaföldet biztosítani, harmadából is felfogták azt, mi a nyolcvanas évek derekán már általánossá vált. Sok helyen még ezzel sem elégedtek meg, hanem az uzsorát vagy robotot éppen úgy kívánták, mint régen a feles földéknél, különösen szokásban volt a harmadostól holdanként 1 forint uzsorát szedni. Mások a földet felibe adták három, négy forint ráfizetése mellett olyként, hogy a feles a maga igáján tartozik a földet szántani, és a szárból, hajból nem részelt. Néhol, az uzsorát nemcsak a munkaadó, hanem alkalmazottja is szedi a munkásoktól, némely gazdálkodásban a parasztasszonyok kénytelenek tojást, csirkét a gazdatiszt nevének olcsón eladni, másutt az öregbéres fizeteti meg magát a kukoricaföldek kiosztásánál. Ily módon, kivált, amint a kukorica ára is hanyatlott, a

kukoricaföldek részéből való művelése, lassankint annyira terhes és háládatlan lett, hogy a harmados ezen, az év több szakára kiterjeszkedő egyik legfőbb termelési ágból, ha saját munkáját is számította, legtöbbször mi hasznot sem húzott. Sőt gyakran a saját és családja munkája kárba vészett, s a kukoricaföld műveléséhez csak szokásból, egyéb foglalkozás hiánya miatt, és azért ragaszkodott, hogy a részére maradó kukoricával disznót hizlalhasson, s így szerezhessen magának kárba esett munkájáért kárpótlást.

A robot-munka egy neme az aratásnál kapott lábra. Itt ugyanis előfordul, hogy kisebb esőzés miatt vagy, mert nagyobb esők után a talaj még nedves, az aratás megszakíttatik, de a részesek haza nem mennek, hogy mihelyt lehet, a munkába állhassanak. Ilyenkor, mivel úgy is heverésben voltak, s az eleség nekik ezen időre is kijárt, elvégeztek egyet-mást a gazdaságban, ezt utóbb meg is követelték, sőt a gazdasági folyómunkák elvégzését, ha az időjárás miatt nem szünetelt is a munka az aratási szerződésben ki is kötötték. E munkákat némely vidéken a munkaadók diszkrecionális munkának nevezik, a nép ily megkülönböztetéseket nem tesz, ezt is robotnak hívja.

MIKLÓSSY ISTVÁN

Keresztény magyar népünk gazdasági romlása. Szociálpolitikai tanulmány

Budapest, 1913, Stephaneum. 62–66.

Miklóssy István (1857–1934) a Hajdúdorogi Egyházmegye első és egyetlen görögkatolikus püspöke. Keresztényszocialista elkötelezettségű, de nézetei közel álltak a jobboldali radikalizmushoz is. 1914-ben román fanatikusok sikertelen pokolgépes merényletet hajtottak végre ellene, viszont 3 munkatársát megölték. Trianon után az egyházmegyéje megszűnt.

Miklóssy a vidéki tömeges elszegényedés orvoslására az agrárius receptet, a szövetkezeti mozgalmat javasolta, mindenekelőtt az arisztokrata és az egyházi birtokokon létesítendő földbérlő szövetkezetek formájában. A szociális kérdést ugyanakkor markánsan összeköti a nemzeti kérdéssel és az egyházakban nagy hagyományokkal bíró szabadkőművesség elleni küzdelemmel is. „Szociálpolitikai tanulmányában” statisztikai adatokkal mutatja ki a magyar földbirtok zsidók kezére kerülését, ami párhuzamosan zajlott a keresztény magyarság elszegényesedésével. Számításai szerint 1913-ig a közép- és nagybirtokok 12%-a került a zsidók tulajdonába és további 12%-a haszonbérletébe. A kívánatos szociálpolitikai lépéseket nem utolsó sorban a társadalmi stabilitás megőrzése miatt is indokoltnak tartja.